

Mama galėdavo būti labai linksma. Mama galėdavo būti labai baili. Mama galėdavo greit užmiršti. Tačiau mama turėjo ir gerą atmintį. Mama gal kartais ir išpildavo mane iš geldos, bet mudu buvom iš tos pačios geldos. Mama kartais mane pamedavo, bet visada vėl susirasdavo. Kai aš raižiau savo balsu stiklus, ji lipdė juos kitu. Ji kartais sumaišydavo kėdes, nors aplink būdavo tiek laisvų. Net kai jinai nenorėdavo su niekuo kalbėti, aš visada galėdavau prie jos prieiti. Mama bijodavo skersvėjų, bet pati nuolatos keldavo vėją. Ji mėgo švaistytis ir nemėgo mokėti mokesčių. Aš buvau atvirkščia jos gyvenimo pusė. Kai jos koziriai būdavo širdys, mama visuo- met laimėdavo. Kai mama numirė, raudonos liepsnos ant mano būgno šonų kiek nublanko, tačiau baltas lakas pasidarė dar baltesnis ir toks ryškus, kad net Oskaras kartais turėdavo užsimerkti jo apakintas. Ne Zaspės kapinėse, kaip kartais norėdavo, o mažose ramiose Brentau kapinėse buvo palaidota mano vargšė mama. Tenai gulėjo ir jos septynioliktais metais nuo gripo miręs patėvis, parako malėjas Gregoras Koljaičekas. Laidotuvininkų, kaip ir dera mirus mylimai bakalėjininkei, susirinko daug, savo veidus parodė ne tik nuolatiniai pirkėjai, bet ir įvairių firmų atstovai, net konkurentai, pavyzdžiui, bakalėjininkas Veinreichas ir ponias Probst iš maisto produktų parduotuvės Hertos gatvėje. Brentau kapinaičių kopolyčia negalėjo visų sutalpinti. Kvepėjo gėlėmis ir juodais naptalinu pabarstytais drabužiais. Atvirame karste mano vargšės mamos veidas atrodė geltonas ir iškankintas. Per visą ilgą ceremoniją man vis dėjos: štai ji pakels galvą ir vėl ims vėmti, jos kūne dar kažkas yra, dar nori išsiveržti laukan: ne vien trijų mėnesių embrionas, kuris kaip ir aš nežino, kokiam tėvui turi būti dėkingas, ne tik jis nori ištrūkti laukan ir kaip Oskaras pareikalauti būgno, tenai dar yra žuvis, ne sardinės, jau nekalbant apie plekšnę, o gabaliukas unguorio, kelios šviesiai žalios skaidulos unguorio mėsos, unguorio iš

Skagerako mūšio vietos, unguorio nuo Noifarvaserio uosto molo, Didžiojo penktadienio unguorio, unguorio, išlindusio iš arklio galvos, galbūt iš jos tėvo Jozefo Koljaičeko, pakliuvusio po plaustu ir atitekusio unguoriams, tavo unguorio unguorio, nes unguorys virsta unguoriu...

Bet mama nevėmė. Ji susilaikė, pasiėmė su savim, nusinešė po žeme unguorį, kad pagaliau įsiviespatautų ramybė.

Kai vyrai pakėlė karsto dangtį ir norėjo uždengti ryžtu ir šleikštuliu vienodai pažymėtą mamos veidą, Ana Koljaiček nustūmė juos į šalį, krito mindama priešais karstą pastatytas gėles ant savo dukters ir ėmė raudoti, plėšyti baltas brangias įkapes ir kašubiškai šaukti.

Daugelis paskui sakė, kad ji prakeikė mano galimą tėvą Maceratą ir pavadino jį savo dukters žudiku. Sako, prisiminė ir mano kritimą nuo rūsio laiptų. Ji perėmė mamos litaniją ir nedavė Maceratui užmiršti jo tariamos kaltės dėl mano tariamos nelaimės. Ji visą laiką jį kaltino, nors Maceratas, numojęs ranka į visas politikas, ją visada gerbė, o karo metais aprūpindavo cukrum ir dirbtiniu medum, kava ir žibalu.

Daržovių pirklys Grefas ir Janas Bronskis, plonu ir bobišku balsu raudojęs, nuvedė mano močiutę nuo karsto. Vyrai galėjo užkalti dangtį ir pagaliau nutaisyti tokias minas, kokias visada nutaiso stodamiesi po karstu. Pusiau kaimiškose Brentau kapinėse su dviem kapų laukais abipus guobų alėjos, su koplytėle, lyg nulipdyta Kalėdų vaidinimui, šuliniu su svirtim, žvaliu paukščių pasauliu, einant švariai nugrėbstyta kapinių alėja, paskui Maceratą tipenant laidotuvininkų priekyje, man pirmusyk patiko karsto forma. Vėliau aš dažnai turėdavau progų gėrėtis juodais, rudokais paskutiniam žygiui žemėje skirtais nameliais. Mano vargšės mamos karstas buvo juodas. Jis nuostabiai tolygiai siaurėjo į galą. Ar

yra pasaulyje kita tokia forma, kuri taip vykusiai atitiktų žmogaus proporcijas?

Kad lovos taip siaurėtų kojūgalyje! Visi mūsų įprasti ir atsitiktiniai guoliai turėtų taip nedviprasmiškai siaurėti. Mat, kad ir kaip mes pūstumėmės, galų gale mums skirta tik tiek, kiek užima kojos, o ne kiek norėtų galva, pečiai ir liemuo.

Maceratas ėjo tuoj už karsto. Jis laikė rankoje cilindrą ir lėtai žingsniuodamas nuoširdžiai stengėsi ištiesti kelį, nors jį ir skaudėjo. Kai pasižiūrėdavau jam į sprandą, man pasidarydavo jo gaila: to atsikišusio pakaušio ir tų dviejų baimės radarų, išaugusių virš apykaklės abipus galvos.

Kodėl mane paėmė už rankos motušė Tručinski, o ne Gretchen Šefler arba Jadvyga Bronski? Motušė Tručinski gyveno trečiame mūsų namo aukšte ir, matyt, neturėjo vardo, nes visi ją vadino motušė Tručinski.

Priešais karstą kunigas Vynkė su zakristijonu ir smilkalais. Mano žvilgsnis nuo Macerato sprando nuslysta ant skersai išilgai raukšlėtų nešikų sprandų. Aš tramdau nenumaldomą norą: Oskaras nori ant karsto. Atsisėsti ant viršaus ir būgnyti. Ne į būgną, o į karsto dangtį nori belsti savo lazdelėmis. Kol jie svyruodami neša karstą, jis nori joti ant jo. Kai visi paskui kunigą kartoja poteries, jis nori jiems būgnyti. Kai jie pastatys karstą virš duobės ant lentų ir virvių, Oskaras nori likti ant jo. Per pamokslą, skambinimą varpeliu, smilkymą ir šlakstymą jis nori būgnyti poteries į karstą ir laukti, kol jį nuleis sykiu su juo į duobę.

Jis nori likti duobėj, kai gedėtojai bers į ją saujomis žemę, neišlipti nori Oskaras, sėdėti ant siaurėjančio kojūgalio ir būgnyti, jeigu įmanoma būgnyti po žeme, kol jam iškris iš rankų lazdelės, ir karstas su lazdelėmis, mama dėl jo, jis dėl mamos, kol abu dėl viens kito supus, atiduos kūną žemei ir jos gyventojams; Oskaras būtų

mielai ir krumpliais pabeldęs švelnioms embriono kremzlėms, jeigu būtų buvę galima ir būtų kas leidęs.

Niekas nesėdėjo ant karsto. Tuščiai jis lingavo po Brentau kapinaičių guobomis ir gluosniais svyruokliais. Tarp kapų raibos zakristijono vištos, lesančios kirminus, nesėjančios, bet pjaunančios. Paskui tarp beržų. Aš už Macerato, įsikibęs į motušės Tručinski ranką, man iš paskos močiutė – ją veda Grefas ir Janas, Vincentas Bronskis, įsikibęs į parankę marčiai, mažoji Marga ir Štefanus priešais Šeflerius. Laikrodininkas Laubšadas, senasis ponas Heilantas, Meinas, trimitininkas, tačiau be instrumento ir daugmaž blaivus.

Tiktai po viskam, kai žmonės ėmė reikšti užuojautą, aš pastebėjau Zigismundą Markų. Juodas ir sutrikęs jis prisidėjo prie tų, kurie spaudė ranką Maceratui, man, mano močiutei ir Bronskiams ir kažką murmėjo. Iš pradžių aš nesupratau, ko Aleksandras Šefleris nori iš Markaus. Jie buvo beveik nepažįstami, jeigu išvis pažįstami. Paskui žaislų pirkliui ėmė kažką sakyti ir muzikantas Meinas. Jie stovėjo už pusaukštės gyvatvorės, kurios žaluma greit netenka spalvos ir būna karti, kai patrini tarp pirštų. Ponia Kater su savo po nosine piktdžiugiškai išsišiepusia, pernelyg greitai išaugusia dukra Zuzi kaip tik reiškė užuojautą Maceratui ir būtinai turėjo paglostyti mano galvą. Už gyvatvorės balsai pagarsėjo, bet liko nesuprantami. Trimitininkas Meinas bakstelėjo pirštu Markui į jo juodą kostiumą, atstūmė jį nuo savęs, nutvėrė Zigismundui už kairės rankos, Šefleris įsikibo į dešinę. Ir abu, stengdamiesi, kad atbulom einantis Markus neužkliūtų už kapų, išstūmė jį į alėją ir parodė Zigismundui, kur kapinių vartai. Tas lyg padėjo už informaciją ir patraukė link vartų, užsidėjęs cilindrą ir neatsigręždamas pasižiūrėti, nors Meinas su kepeju žiūrėjo į jį.

Nei Maceratas, nei močiutė Tručinski nepastebėjo, kad aš nu-

mojau ranka į juos ir užuojautas. Apsimetęs, jog prispyrė reikalas, Oskaras praėjo atbulom pro duobkasį ir jo padėjėją, pasileido tiesiai per vijoklius ir pasiekė guobų alėją bei Zigismundą Markų dar prieš vartus.

– Oskariukas! – nusistebėjo Markus. – Nagi pasakyk, ką jie daro su Markum? Ką jis padarė, kad jie taip daro?

Aš nežinojau, ką padarė Markus, paėmiau jam už šlapios nuo prakaito rankos, išvedžiau pro atvirus kaltos geležies vartus iš kapinių, ir abu mes, mano būgnų sargas ir aš, būgnininkas, galimas daiktas, jo būgnininkas, sutikom Šugerį Leo, kaip ir mes tikėjusį rojumi. Markus pažinojo Leo, nes Leo buvo visame mieste žinomas asmuo. Aš buvau girdėjęs apie Šugerį Leo, žinojau, kad jam, kai dar buvo kunigų seminarijoj, vieną gražią dieną taip tobulai susimaišė sakramentai, konfesijos, dangus ir pragaras, gyvenimas ir mirtis, kad nuo to laiko Leo požiūris į pasaulį buvo beprotiškas, užtat tobulas.

Šugerio Leo pareiga buvo po visų laidotuvių – jis žinodavo kada ką kur laidoja – su juodu nubrizgusiu kostiumu ir baltomis pirštinėmis laukti laidotuvininkų. Markus ir aš supratom, kad jis dabar čia prie kaltinių Brentau kapinių vartų stovi kaip pareigūnas ir laukia laidotuvininkų su uoliai užuojautas dalijančia pirštine, perkreiptomis vandens spalvos akimis ir besiseilėjančia burna.

Gegužės vidurys, smagi, saulėta diena. Gyvatvorės ir medžiai pritūpę paukščių. Kudakuojančios vištos, savimi ir savo kiaušiniais įkūnijančios nemirtingumą. Dūzgimas ore. Šviežia dulkių nenugalėta žaluma. Šugeris Leo laikė savo susiraukšlėjusį cilindrą kairėje pirštinėtoje rankoje, lengvai, lyg šokėjas, nes buvo tam gabus, atkišęs penkis pelijančios pirštinės pirštus, žengė pasitikti Markaus ir manęs, sustojo pakrypęs, lyg nuo vėjo, nors buvo absoliučiai tyku, priešais mus, pakreipė galvą į šalį ir sulemeno seilėdamasis,

kai Markus iš pradžių neryžtingai, o paskui tvirtai įdėjo savo pliką ranką į jo goslią pirštinę:

– Kokia graži diena. Dabar jinai ten, kur viskas taip pigu. Ar matėt tą poną? *Habemus ad Dominum*. Jis praėjo pro šalį ir labai skubėjo. Amen.

Mes pasakėm „amen“, ir Markus pritarė Leo, kad diena graži, taip pat pasakė matęs poną.

Užpakaly girdėjom per kapines artyn atidūzgiančius laidotuvininkus. Markus ištraukė ranką iš Leo pirštinės, dar rado laiko paieškoti arbatpinigių, nužvelgė mane Markaus akimis ir nuėjo, jau skubėdamas, prie taksi, kuris jo laukė palei Brentau paštą.

Aš dar mačiau dulkių debesį, apgaubusį važiuojantį Markų, o motušė Tručinski vėl paėmė man už rankos. Laidotuvininkai ėjo grupėmis ir grupelėmis. Šugeris Leo visiems pareiškė užuojautą, atkreipdamas dėmesį į gražią dieną, kiekvieno paklausė, ar matė poną, ir gavo, kaip paprastai, stambių, smulkių arba jokių arbatpinigių. Maceratas ir Janas Bronskis sumokėjo vežėjams, duobkasiui, zakristijonui ir kunigui Vynkei, kuris dūsausdamas leido Šugeriu Leo pabučiuoti ranką ir ja palaimino lėtai krinkančius laidotuvininkus.

O mes, mano močiutė, jos brolis Vincentas, Bronskiai su vaikais, Grefas be žmonos ir Gretchen Šefler susėdom į du paprastus vežimus ir aplenkdami Goldkrugą per mišką ir čia pat esančią lenkų sieną nuvažiavom į Bisau-Abau valgyti šermenų pietų.

Vincento Bronskio ūkis buvo dauboje. Priešais namus augo tuopos, turėjusios sugaudyti žaibus. Vyras nukėlė nuo vyrių daržinės duris, padėjo jas ant medinių ožių, apdengė staltiesėm. Atėjo keli kaimynai. Ir vaisės prasidėjo. Mes valgėm daržinės tarpduryje. Gretchen Šefler laikė mane ant kelių. Valgėm riebiai, saldžiai, vėl riebiai, bulvinė degtinė, alus, žąsis ir paršiukas, pyragas su dešra,

moliūgas su actu ir cukrum, raudonas pudingas su rūgščia grietine, į vakarą per atvirą daržinę ėmė truputį traukti skersvėjis, brazdėti pelės ir Bronskių vaikai, su kaimynų vaikigaliais užkariaujantys kiemą.

Sykiu su žibalinėm lempom ant stalo atsirado skato kortos. Bulvinė ir stikliukai liko. Dar buvo pastatytas butelis kiaušininio likerio, pačių darymo. Jis linksmino. Ir Grefas, negėręs nieko, ėmė dainuoti. Kašubai jam pritarė, o Maceratas pirmas padalijo kortas. Dar lošė Janas ir kašubas iš plytinės. Tiktai dabar aš pasigedau savo vargšės mamos. Jie lošė iki išnaktų, bet nė vienam nepasisekė laimėti širdžių. Kai Janas Bronskis kvailiausiai prapylė širdis be keturių, aš išgirdau, kaip jis pusbalsiu pasakė Macerataui:

– Agnesė šitą lošimą būtų tikrai laimėjusi.

Tada aš nuslydau nuo Gretchen Šefler kelių ir susiradau lauke močiutę su jos broliu Vincentu. Jiedu sėdėjo ant vežimo ienos. Vincentas pusbalsiu pasakojo kažką lenkiškai žvaigždėms. Močiutė nebegalėjo daugiau verkti, užtat įsileido mane po sijonais.

Kas priims mane po sijonais šiandien? Kas apsaugos mane nuo dienos ir lempų šviesos? Kur pajusiu tą gelsvo, tirpstančio, laiškiaus sviesto kvapą, kurį močiutė laikė, kaupė po sijonais specialiai man, kad aš ateičiau ir juo pasimėgaučiau.

Aš užmigau po keturiais sijonais, visai prie pat mano vargšės mamos ištakų, toks pat tylus, nors ir ne be kvapo, kaip ji savo kojūgalyje siaurėjančioje medinėje dėžėje.